

A tangó (magyarul)

I.

A fehér városban, ahol csak a hőmérséklet miatt volt különbség az évszakok közt, hiszen télen a piszkos hó, nyáron pedig a leszálló timföld és a gyárkémények pora tette szürkésfehérré a fákat és a háztetőket, egy őszi napon a konyhaasztalon írtam a fogalmazásórai házi feladatot. Anyu sárgarépat szelt, a sparhelten forrt a víz.

„Apád mindjárt hazaér. Kész vagy már?” Én kétségbeesve rágtam a ceruza nyers ízű végét. Milyen szépet lehet írni egy kitömött fécánról? Csak úgy emlékezetből? „Hosszú nyaka...”, hát nem is olyan hosszú, csak olyan színes izé. Toll. Tollak rajta. A lába... Mit csinál vele, ha úgylis van egy szárnya. Kettő.

Még van hátra másfél oldal. És üres. Semmi tárgyalás és frappáns befejezés. T.: H.: K.: Tartalom, helyesírás, külalak.

Anyu a sárgarépat a vízbe rakta, a hagymaszagú gőz felcsapott a fedél alól. Valami leves lesz. Milyen jó neki, pontosan tudja, mit kell tenni a bablevesbe. Mit írjak a fécánról? Kellhet fécán a levesbe?

„Csináld már, ne ábrándozz! Apád mindjárt jön! Csak azt tudnám, megint hol van... Meddig vacakolsz? Hogyhogy nem tudsz írni semmit? Például a fécán vadállat. Szárnyai vannak, tehát madár. De ne csak így írd! Ne ilyen tömondatban. Hát nem tudsz egy mondatot mondani magyarul? Te Úr Isten...! Mi az a paca??? Hogy fogod a tollat? Tépd ki! Kezdd előlről!”

Másolás. A görcsös ököl alatt sercegő száraz papír. Szégyen. Nem tudok magyarul.

Csörgött a kulcs. Apu. Nem tudok magyarul.

II.

Amikor hátranéztem a konyhaajtó felé, egyből láttam, hogy ünnep lesz. Anyu is meglepve tartotta kezében a főzőkanalat. Mint aki ütni akarna, egy váratlan helyzetet elfenekelni, valami olyasmit, ami tisztességes helyeken meg sem történhet. Apu egy szürke dobozzal és egy nagy lapos valamivel lépett be. Látszott rajta, hogy a pillanat örömeire bekapott egy-két féldecit. Anyu a pálinka szagától támadóállásba merevedett. A főzőkanalat még magasabbra emelte, akár a vasútállomáson a forgalmisták, akik egy sípval és egy bottal kívánják feltartóztatni az átrobogó tehervonatot. Apu letette a sálat, a kabátot kigombolta. Odébbtolta a vágódeszkát, és az asztalra tette a szürkéséget. „Megvettem a lemezjátszót!” – közölte diadalmasan.

Lenyűgözve figyeltünk. A doboz kibomlott. Hangszóró lett belőle és egy szürke korong, középen egy csutkával. Zsinór bomlott, apu a konnektort kereste. „Rövid a drót, hagyd abba azt az írást, húzzuk odébb az asztalt!” Anyu zavartan rám pillantott. Húzzuk odébb. Majd kibomlott az a lapos csomag is. Koromfekete korong csúszott ki belőle. Apu olyan gyengéden fogta a két pereménél, ahogy még férfikézben nem láttam addig semmit. Anyu a rég nem látott gyengéd mozdulatra leeresztette a főzőkanalat, és megbűvölten állt. Aztán apám finoman megrántotta a kart és olyan mindent jelentően fontos mozdulattal rakta a korong peremére, ahogy a temetőben állítják a vékony gyertyát a sír kóperemére a szótlanul emlékezők, mielőtt összekulcsolják kezüket.

És akkor egy-két recsenés után egy hegedű kezdett örült szárnyalásba, finoman és mégis idegtépően. Rohant, rohant egyre feljebb a dallam. Talán a fécán repülhet fel így? Amikor már nem mehetett tovább, a zenekar rázendített, de egyszerre. Valami gyönyörű, rángatózó dallam. Ahogy a szív ver, ha valami iszonyúan fáj, és várja a biztosan boldog feledést. Jött a hang, a csoda. Valahonnan. A bútorok álltak körülöttünk, kifényesedve. Minden feszülten hallgatott.

Ültem. A fekete korong csodásan hullámozott, imbolygott, mint valami koromóceán és hangokat adott. Az ablakból beáramló fény máltai keresztet rajzolt a vonagló korongra. Bámultam. Mi ez?

Amikor felpillantottam, láttam, hogy apu és anyu szemben állnak. Apu lesütötte a szemét. Anyu mintha kérdezni akarta volna, csak nem találta a szavakat, és olyan zavarban volt, mint ha házi feladatot kellene fogalmaznia egy kitömött fécánról. Nem értettek semmit a pillanattól, és pontosan tudták, hogy mégis nagyon fontos. Ahogy anyu ott állt papucsban, apu pedig lerúgva a cipőjét, zokniban, mezítláb, a dallam ellágyult. Úgy éreztem, megszűntem számukra. Nem tudom, hogy mertem, de csak kicsúszott belőlem: „Táncoljatok!”

Anyu nyaka megrándult. Apu félrepillantott rám. Olyan tekintettel, mint aki nem is lát engem, csak meglepődötten érzékelni próbálja, honnan jött a hang. Azt éreztem, úgy ülök, mint aki leskelődik. Már nem voltam számukra. Még nem voltam.

Apu felemelte tekintetét, halkan csak annyit mondott: „Szabad?”. Anyu leengedte kezét, kihúzta magát. Hagyta, hogy átöleljék. Arca mosolygott és a tekintete valahová a messzeségbe meredt. Aztán lassan lépni kezdtek, ritmusra, méltósággal, mint akik sohasem ismerték egymást, de mindig is tudták és várták, hogy a másik itt legyen velük. Fordultak. Vissza. Anyu hátrahajolt, mint aki elegánsan megadja a szabadságot társának, hogy elléphessen mellette. Aztán egy másik hajlás, mint aki átadja magát a sorsnak. És lépések. Teljes harmóniában. Akkor is, ha simogat a dallam, és teljes biztonságban, ha ritmust vált. Mintha mindig is ezt csinálták volna. A fekete korong hullámzott, a sűrű sávok a végükhöz értek, egy hajszálvékony csik elragadta a kart, a gép kattant és sercegve elnémult. Nem mertem felnézni. Csak annyit láthattam, hogy apu meghajolt és kezét csókolt. Úgy, ahogy a filmekben. Ahogy nálunk otthon soha senki senkinek. Képtelenség. Mi ez?

Amikor felnéztem, láttam, hogy anyu elpirult. És álltak, mintha nem lenne vége. Mintha sohasem szabadna, hogy vége legyen. Mintha mindig így lett volna. Öröktől fogva, örökké. És mint akik felett senkinek nincs hatalma. Csak annak, aki kikerülhetetlen. Aki mindent tud róluk, amit ők magukról sem. Nézték egymást, de nem a másikat, csak a másik csodáját. Egy pillanat volt számomra a titok. És megértettem – életemben először –, hogy már minden fontos megtörtént, mielőtt lettem. Hogy az idő messze előttem volt. Hogy a titok mosolyog rám, de soha többé meg nem fog szólalni, hiába is faggatom. Csak elkísér. A fekete korong csillogó hullámozása lassult, majd szürke körré vált.

III.

A fekete városban, ahol gyerekkoromban mindenki csak az emlékeit mesélte, édesanyám még fiatal lány volt. A város peremén éltek, a csehországi szakmunkások számára fenntartott sorházakban. Kút az udvaron. Jégverem a sor végén. Csak emlékezett rá, hogy nagyanyám ölbe kapva rohant vele a zuhogó bombák elöl a verem lejáratahoz. Remegtek. Nem tudta, hogy ő a félelemtől, nagyanyám a hidegtől. Amikor édesanyja meghalt a tüdőbajban, csak nézte a szekrény tetején a nagy fazék odakészített zöldbabfőzeléket. Soha életében nem főzött zöldbabot.

Az évek teltek, kitanítani nem volt pénz. Öregapám beszerezte a szövőgyárba. Fojtott, kényszertapsviharos évek. Egy nap felbolydult minden. Forradalom valahol. Aztán bizonytalan hetek. Egy reggel munkába indulva megállt a pályaudvar feletti vashídon. A mozdony mögötti három-négy kocsin fűrtben csüngtek az emberek. A forgalmista az izgatott tömeg felé kiáltott: „Csorna és Bécs felé beszállás!”. A mozdony savanyú szagú kormot okádott. Anyu nézte, ahogy az utolsó kocsi ütközőjén kétségbeesetten kapaszkodók eltűntek a váltókon túli messzeségben.

A szövőgyár bejáratánál nagy tömeg fogadta. Félelem és várakozás. „Sztrájkolunk! Aki bemegy dolgozni, azt agyonverjük!” Várt. Félt. Megfordult, hazament. Öregapám a konyhasztalnál ült, maga elé meredve. Anyu megkérdezte: „Mi nem megyünk?” „Menj, ha akarsz!” – mondta öregapám. Anyu maradt. Még azokban a napokban egy szomszédja szólt neki, hogy zsúr lesz a Petőfi utcában.

Anyu a barátnőjébe karolt. Átmentek a vashídon. Hát maradt. Végig az Esterházy úton, a monarchia-kori elszürkült villák közt. A belvárosban befordultak egy sivár utcába. Omladozó barokk ház. Valaha a Form-kocsma, ahol Petőfi első, megjelent verseit faragta bor mellett. A bejáratot régesrég elfalazták. Nem baj, összejövételre jó. Ilyen időkben.

Az emeleten jó meleg volt. Zene. Gramofonról. Lemezjátszónak is hívták már. Divatos slágerek. Rock and roll. Otthon csak a rádió mellett kuporogva merte hallgatni. A luxemburgi adón. Az volt a legjobb. Még ha recsegett is. Vigyázni kellett, nehogy a szomszédok megtudják, nyugati adást hallgat. Egy alacsony termetű férfi lépett közel. Keméndi a Banán-dalt kezdte énekelni. A tánc végén megkérdezte anyu, hogy ki volt ez. „A Kerekes Karcsi, a kommunista Kerekes famíliából, most Ajkán mérnök, de meglógott, mert be akarták választani a munkástanácsba.” A ködös utcán hideg volt. Anyu örült, hogy elkísérik. Ilyen időkben.

IV.

Nem tudtam, hogy rákos. Csak elkeserítő volt, hogy mindig csuklik és kapkod a levegő után. Nehéz volt vele. Mióta anyu a vonat alá ugrott, egyedül küzdött, őrzött. Tudta, szakmát kell adnia. Tudta, hogy vád van bennem. Túrte. Lázadva önmagával és velem.

Egy tavaszi napon – az utolsón – sétálni mentünk. Nem akartam a temető felé menni. Nem voltam elég erős ahhoz, hogy szembenézzek avval, amit ő már tisztán szemlél. Nem hány-

ta a szememre. Jött velem. A belváros sikátorait jártuk, ahol azelőtt soha. Szeretett volna egy sört. Tudtam, hogy van egy kert Szent Hubertuszhoz. Elég vacak hely, de hangulat. Láttam a tekintét, hogy kérdez. Őszinteség kellett. Elővettem a tarisznyámból a dohánypaklit. Kézzel megsodortam a cigarettát. „Te cigizel??” – kérdezte, és mosolygott. Éreztem, hogy azt az igazságot a legnehezebb bevallani, amit mindannyian sejtünk. Hát elfutott a düh. „Mondd, hogy lettem én? Hogy találkoztatok? Sosem akartam kérdezni.” Tudtam, ha most nem tudom meg, akkor soha. Tudtam, hogy hazudok, mert nem hogy nem akartam, hanem nem is mertem. A sivár udvarban két hangszóró bömbölte a rádió-slágereket. Egyszerre csak megdöbentem: ez egy tangó, a „Féltékenység”. A dallam rángatózott. A sötétben valakik veszekedtek. Alpárian. Vártam a választ. „Tudod, én azt a lányt választottam, akinek szemében megláttam a gyerekem tekintetét.”

Máig nézem magam a tükörben. Arcomon a borotvahab beleül a ráncokba. Milyen a tekintetem? Mikor fogom meglátni?

CISZ

Képtelen vagyok fejben tartani, hogy épp kik élnek a házban, ahol lakom. Túl nagy a jövés-menés. Így van ez a lassan teljesen megvénülő belváros társasházaiban, ahol manapság nem tékozzák el áron alul a megüresedett lakásokat, inkább kiadják őket rövidebb-hosszabb időre addig, amíg ismét be nem gyűrűzik a Nagy Gazdasági Fellendülés, amikor a dolgok majd újra a valódi értékük többszörösét érik. Vagy amíg a városszéli hitelgettókból nem kezd visszaáramlani a tömeg a belvárosba.

Most a fölöttem lévő lakásnak lett új bérlője. Onnan nemrég haltak ki az öregek, és az örökösök most adták ki először, alig néhány hétig hirdették, máris elkelt. Nem tudtam, ki az új bérlő, nem mutatkozott be, ahogy a többi lakás átmeneti lakói sem. Azt az egyet kivéve, aki mégis, igaz, jó pár éve történt már, és ő is csak általános zavart keltett a régi lakók körében, amint beállított hozzánk, egy üveg pezsgővel a kezében, ahogy ez jobb időkben, jobb helyeken szokás volt. Csakhogy a belváros rég nem számított már jobb helynek.

Szóval beköltözött az új lakó, akiről nem tudtam semmit. Sőt, igazából még azt sem, hogy lakóról, vagy inkább lakókról van-e szó, végül is elég nagy az a lakás, akár egy család is elférne benne. Kis idő múlva azonban megbizonyosodhattam néhány dologról. Például arról, hogy a fölöttem lévő lakásban még megvan a zongora, amin az öregek már rég nem játszottak. Most mindennap megszólalt. Mivel abban az időben többnyire otthon dolgoztam, azt is megfigyelhettem, hogy tökéletesen rendszertelenül zongorázik az a valaki, hol délelőtt, de sohasem túl korán, hol délben, hol délután, vagy este, de sohasem túl későn. Vagyis a pihenés szempontjából kritikus időszakban csend volt, és ezt nagyra értékeltem. Mindenesetre ebből arra következtettem, hogy mégiscsak egyedülálló bérlőről lehet szó, mert ezt a sztochasztikus zeneélvezetet családos ember nem engedheti meg magának. A zene általában nem zavar. Még akkor sem, ha újdonsült szomszédom a legváltozatosabb napszakokban mindig ugyanazt a néhány Bach-prelúdiumot játszotta, igaz, nem mindig ugyanabban a sorrendben. Mi kifogása is lehetne az embernek Bach zenéje ellen? Nap mint nap hallgathattam volna ócska kuplékat, sanzonokat, vagy retró diszkó-slágererek átiratait a zongorista életkorától és gusztusától függően. De én a legjobbat kaptam, ráadásul egészen remek előadásban, jó tempókkal, szépen megkomponált díszítésekkel, mint az asztal lapjára borított zacskónyi üveg-golyó, úgy áradtak szét a prelúdiumok. Hogy a zongora meglehetősen hamis volt? Megpróbáltam úgy felfogni, hogy legalább egy igazi zongorát hallok, ami ma már kihalófélben lévő állatfaj, az új mutáns, a sokkal életképebb digitális zongora belvárosi rezervátumokba szorította vissza őket. Különben sem szeretem, amikor valami annyira párhuzamos, merőleges vagy tükörszimmetrikus, és amikor az oktávban az a tizenkét félhang matematikai pontossággal van szétosztva. Szóval nem zavartak a régi vendéglők légkörét idéző hanglebegések, a kalapácsok megkeményedett, vagy épp molyrágta filcezése

miatti egyenetlen intonáció, vagy az egyes billentyűk esetében a beállítatlan tompítók okozta zengések és némaságok. Meg lett volna ennek is hangulata. Amivel viszont sehogy sem tudtam megbarátkozni, az egy bizonyos c hang volt a balkézben, aminek akkor, ott, abban az ütemben cisznek kellett volna lennie. De nem lett. C maradt mindvégig, az ötvenedik nekifutásra is, olyan axiómaszerű megfellebbezhetetlenséggel, ahogy a föld kering a nap körül, és nem fordítva. Bach zenéje sokat elbír, azt is, ha szimfonikusok játsszák, és azt is, ha egy fésűharmonika együttes adja elő. Néha, talán, bizonyos hangtévesztéseket is, csakhogy én jól ismertem ezeket a darabokat, mint mindenki, aki egy bizonyos szinten zongorázni tanult, és a fülem sehogy sem volt képes hozzáidomulni ehhez a c-hez. Először csak egy enyhe ejnye, csak egy fejcsoválás, hiszen emberek vagyunk nemde, aztán a bosszúság, hát most már igazán észrevehetné, hogy mi is van abba a nyomorult kottába írva, aztán a düh, ami, éreztem, könnyen gyilkos indulattá transzformálódhat. Egy hang a több száz közül, egy félhangnyi tévesztés, egy fehér billentyű a szomszédos fekete helyett, nem egészen nyolc Hertz különbség a kisoktávban, elhanyagolható semmiségnek tűnik az egész mű vonatkozásában. Hisztéria, mondogattam magamnak, egy férfi ne hisztériázzon! De hát ehhez hasonló semmiségekből épül fel a zene, sőt még ennél is lényegtelenebbekből, amiket adott esetben nem is jelez a kotta, amiket egyszerűen érezni kell, mint a hangok valódi értékét, hogy meddig szóljanak, mikor rövidüljenek, vagy hosszabbodjanak meg alig észrevehetően, hogy meddig tartson a szünet, hogy mely hangok tartoznak össze, és képeznek ívet, és melyeket kell szétválasztani, hogy hol kell lassítani és hol kívánja a mű a gyorsítást, honnan induljon egy trilla, meddig tartson, milyen sebessége legyen és így tovább. És pontosan ezek a jelentéktelenségek teszik naggyá, élővé a zenét, és ezek hiánya miatt hallgathatatlan a kottaolvasó-programok gépzenéje. Ezekhez képest ez előtt a c előtt egy nagy kereszt áll, jól látható helyen, amit a közmegegyezés szerint cisznek kell játszani, itt nincs helye egyéni mérlegelésnek. Éreztem, hogy ez a c lassan lyukat üt a dobhártyámon, és hogy tennem kell valamit, amíg még nem késő. Tekintve, hogy utálok konfrontálódni a lakótársakkal, talán el kellene költöznöm? Mindenesetre sokkal jobb megoldásnak tűnik, mint becsengetni egy ismeretlenhez, és a fejéhez vágni, hogy c-t fog cisz helyett. A postaládába dobott névtelen levél csak egy röpke ötlet volt, bele is pirultam, a fafűlű közös képviselőnkre pedig nyilvánvalóan nem számíthattam. Azért sem fogok elköltözni! Szeretem ezt a lakást, és nem hagyom, hogy egy elűtés elüldözjön innen. Nem maradt tehát más lehetőségem, mint becsengetni és vállalni a nyílt konfrontációt.

Egy zivatart ígérő sötét délután került rá sor. Megvártam, amíg az a-moll prelúdium került sorra, felrohantam a lépcsőn, és megnyomtam a csengő gombját. Az ismeretlen zongorista ügyes zárlatot rögtönzött,

mielőtt felkelt a székben. Minden előzetes zaj, csoszogás, szuszogás, padlóreccsenés nélkül nyílt ki az ajtó. Negyvenes vékony nő állt előttem, köszöntem, udvariasan köszönt ő is. Rövidnadrág, pólóing, alatta trikó (tinédzsermelleit nem fojtotta melltartóba), és azt is megértettem, hogy miért nem hallottam a lépteit, mezítláb járt, szép, gyúrnivaló széles lábfeje volt. Összességében nem az a fajta, aki után megfordulnak a férfiak az utcán. Én sem fordultam volna meg. Most mégis, hogy ott áll velem szemben, azzal a zsigeri természetességével, valahogy zavarba jöttem. Másra számítottam? Nálunk jobbra öregek laknak, akiknek minden energiáját az emésztési fel, hogy ágbogas végtagjaikkal megkapaszkodjanak a hűtlenné lett földi világban. Igaz, a messziről jött bérlők fiatalok, de ők Ausztriában dolgoznak, és gyanítom, hogy egyikük sem tud zongorázni. Annyit azért eldadoztam, hogy az alsó lakó vagyok, kezet fogtunk, bemutatkoztunk egymásnak, aztán rögtön elnézést kért, mondván, hogy biztosan zavar a zongorázásával. Na ez az, amire a magamfajta csak egyféle választ adhat, hogy a legkevésbé sem, dehogyan zavar, sőt, imádom a zongorát. És ez tulajdonképpen így is volt. Nekem kizárólag azzal a c-vel volt bajom. Ekkorra azonban már minden indulat elszállt belőlem, és egészen biztos voltam benne, hogy ez alkalommal nem is fogom szóvá tenni. Behívott, leültünk, megkezdtük a kissé túlhűtött vörösbort, amit hoztam, ő alig ivott, nem igazán szereti az alkoholt, mondta. Így csaknem az egész üvegnyi italt én fogyasztottam el (ami időközben nemcsak hogy elérte, de jócskán meg is haladta eszményi hőmérsékletét), aminek az lett a következménye, hogy felajánlottam, szívesen felhangolom a zongoráját, van egy régi hangolókulcsom, egy időben én bütykölttem a rokonság összes hangszerét, egészen addig, amíg valamennyi szépreményű, de átütő tehetséget felmutatni kétségkívül nem tudó unokahúgomból és unokaöcséből ki nem verték a zene szeretetét a poroszos hagyományokhoz hív zongoraedzők. Szomszédasszonyomat láthatóan felvillanyozta az ajánlatom, máris nekiállhatok, közölte. A hangolás a hangszer szemrevételezésével kezdődik. Öreg, rövid bécsi zongora volt, amiben a kifeszített húrokat egyszerű kalapácsmechanika szólaltatta meg. A szerkezetet átvizsgálva megnyugodtam, nem vállaltam olyasmit, amit nem tudok megcsinálni: páncéltökés hangszer volt ez, vagyis nem kellett attól tartanom, hogy a meghangolt húrok rövid időn belül megereszkednek és újra elhamisodnak. A billentyűzet enyhén kigödrösödött csontborítás – nem sokat gyötörték ezt a hangszert. Meg tudja csinálni? Persze, semmi gond, holnap felszaladok, pár óra az egész.

A következő napom tökéletesen szétfolyt az ujjaim közt. Mindig akkor történik velem ilyesmi, amikor valami határidő nyomorít. Nem írtam egy sort sem, ki se tettem a lábam a lakásból, nem is főztem, ebédre konzerv ízű konzervet ettem. Amikor a szomszédom végre rákezdett a prelúdiumokra, elnyúltam az ágyon, úgy számítottam, pont a fejem felett lehetett a zongora, és arra gondoltam, ha most átszakadna a plafon, szép halált halnék. Ez a gondolat és Bach finom, precíz, hangról hangra építő, a látványelemeket következetesen mellőző zenéje elaltatott. Már késődelután volt, amikor felébredtem, előtte álmodtam is valami zavarosat, amire már nem emlé-

szem. Csend volt a házban, csak az asztalon hagyott, elsötétült képernyőjű laptop hűtőventillátorának suhogása hallatszott. Beletelt egy kis időbe, amire összeállt a hétköznapiakra használt személyiségem. Hirtelen bevillant az ígéretem, kiugrottam az ágyból, vizet fröcsköltem az arcomra, kaptam a hangolókulcsot, zsebre vágtam a húrok elnémitására szolgáló gumikeket, és kettesével szedve a lépcsőket rohantam a szomszédasszonyhoz.

Megbontott egy palack vöröset, amit nekem vásárolt, célzott rá, hogy vette észre, szeretem a bort, remélem, ízlik, tette hozzá. Mindig kínos érzés, ha már az első találkozásakor kiderül az emberről, hogy szereti a bort, ezért úgy döntöttem, hogy ezúttal visszafogom magam. Ez már csak azért sem volt túl nagy lemondás a részemről, mert ez a vörös valami eszméletlen hitvány édes löre volt, amit csak boranfabeták bírnak megvásárolni.

Sietnem kellett, ha nem akartam, hogy éjszakába érjen a hangolás, de mivel nem vagyok igazi rutinos zongorahangoló, lassabban haladtam, mint szerettem volna. Pedig a nő végett gyorsabban is mehetett volna a dolog, nem zavart az állandó fecsegésével, mint a rokonaim annak idején. Mindvégig ott volt, el se mozdult a hangszer mellett, mintha attól tartott volna, hogy ha nem figyel, esetleg kárt tesz benne, de nem szólt egy szót sem, pontosabban nem kezdeményezett beszélgetést, de ha kérdeztem, röviden válaszolt. Elmondta, hogy a zongora miatt választotta ezt az albérletet, mert ahol nincs hangszer, oda ő nem megy. Más igényei nemigen vannak, persze a kifizethető lakbéren túl, mert anyagilag nem áll valami fényesen. Ezt kár volt mondania, anélkül is észrevettem a lakás berendezésén. Gyakorlatilag a zongorán és néhány nagyobb bútoron kívül, amit a tulajdonosok hagytak itt, nem sok mindent láttam. Se tévé, se rádió, se trükkös konyhai gépek, de még egy árva könyvet sem láttam szanaszét heverni. Nyoma sem volt annak, hogy ez a lakás valakinek az otthona lett volna, sehol egy virág, egy méces, vagy egy illatgyertya, egyáltalán, semmi jele az életnek, helyette csak fényes tisztaságot láttam. Egy asszonytól, a bennem élő sztereotípiák alapján, mást vártam volna. Úgy tűnt, hogy szomszédomat egyáltalán nem izgatja az otthonteremtés kényszere, inkább valamiféle átmeneti szállásnak tekinti a lakást, és valószínűleg az összes személyes holmija elfért két bevásárlószatyorban. Itt, a középső szakaszban, ahol a legtöbbet játszottak rajta, nagyon megkeményedtek a filcek a kalapácsokon, magyaráztam, emiatt egyenetlen lesz az intonáció, aminek a beállításához sajnos nem értek. Nem baj, felelte, egyáltalán nem zavarja, ha valami nem annyira jólfésült és egyenetlen, van abban valami szépség, ha néhány hang kissé máshogyan szólal meg, mint a többi, csak hamisság ne maradjon, mert az nagyon megviseli. És az a cisz? azzal mi lesz? az nem bántja a fülét drága művésznő? kérdeztem némán, magam sem tudom miért/miből újra feltámadó indulattal. Talán féltékenység volt: én értek jobban a zenéhez, én ismerem a zongorákat; talán szexista sztereotípiák: jobban tetszett az a szereposztás, ahol én voltam a gyámolító, és ő a gyámolított. Megérezhette a tuskéimmet, mert megkérdezte, nem innék-e egy kávét, amire én örömmel mondtam igent, ő pedig végre igazoltan távozható a konyhába. A Bach-prelúdiumos kotta tüntetőleg ott nyújtózott a parkettán, ahová a hangolás megkezdésekor került. Hirtelen arra gondoltam, hogy egyszerre állok

bosszút az előbbiekért, és javítom ki szomszédasszonyom zongorajátékát, mégpedig úgy, hogy ceruzával bekarikázom azt a bizonyos ciszt. Gyorsan kikerestem az a-moll prelúdiumot, és a megfelelő ütemet, abban is azt az inkriminált hangot, ott a balkézben, ami miatt tulajdonképpen itt vagyok. Meglepődtem, hogy valaki már megelőzött, és azt a ciszt már bekarikázta, mégpedig többször is, és nem is ceruzával, hanem tollal, szemlátomást ideges, vastag vonalakkal, épp úgy, ahogy a nap vége felé a fél tucat tökéletesen tehetségtelen tanítványtól idegileg elgyengült zongoratanárnők szokták. Még arra sem jutott idő, hogy a kottát visszategyem a helyére, a szomszédasszonyom máris megjelent a kávéval. A fülénél fogva hozta a bögrét, tálca és egyebek nélkül. Két cukrot tettem bele, remélem, eltaláltam az ízlését, úgy tudom, a legtöbben így isszák, magyarázta. Biztosítottam felőle, hogy stimmel a dolog – kegyes hazugság volt. Tudja, nekem is megvan ez a kotta, jegyeztem meg szórakozottságot színelve, az enyémet is telefirkálta a zongoratanárnő, az egyik darabot annyira, hogy a hangjegyek már jóformán alig kivehetők. Nem az enyém a kotta, hanem Kemalé, a fiamé, válaszolta. Ez meglepett, nem tudom, miért, eddig az valahogy meg sem fordult a fejemben, hogy családja, különösen pedig, hogy gyereke, gyerekei lehetnek. Bólintottam, mint aki most már mindent ért. Különös, kezdtem újra, hogy megtörjem a kínos csendet, hogy egy-egy hang mennyire megváltoztatja az egész darab hangulatát... például ez a cisz... megfigyeltem, hogy mindig c-t üt helyette, látja, éppen itt, pedig be van karikázva rendesen. Tudom, válaszolta mosolygós alt hangján, én karikáztam be. Kemal játszotta így. Gondolom, hogy bosszantsan, mert utált zongorázni szegény, igazából nekem volt elhivatottságom a zenéléshez. Megint csend, vagy mondhatnám úgy is, zenei nyelven, hogy szünet következett, amit azzal töltöttem ki, hogy gyorsan megittam a kávé. Iszonyú volt, életem legrosszabb kávéinak egyike, valami olcsó fáradt instant ízé lehetett, talán még az öregeké volt, amelynek a sok cukor sem tett jót. Odakint már sötétedett, nem akartam sokáig zajongani a szomszédok miatt, behúztam hát, és gyorsan befejeztem a hangolást. Nem lett túl jó, kijöttem már a gyakorlatból. Pár nap múlva át kellene nézni, előfordulhat, hogy némelyik hangolászög megadja magát, magyarázkodtam. Ebben maradtunk. Már az ajtóban voltam, elbúcsúztunk, mindenáron fizetni akart, amit én semmi áron nem voltam hajlandó elfogadni, amikor megjegyezte: a fiam... nem kérdezte, hogy hol van. Ha már így kieroszakolta, nem tehettem mást, rossz előérzeteim dacára megkérdeztem. Nem tudom, válaszolta, azt hiszem, az apjával, valahol Németországban, papírja van róla, hogy

nem vagyok gondos anya, és asszonynak se váltam be, jó, ha tudja.

Másnap, egyetlenegyszer eljátszotta az a-moll prelúdiumot hibátlanul, ahogy kell, ahogy a kottában van, c helyett cisszel, abban a bizonyos ütemben. Nekem játszotta el, tudom, fizetségképpen. De csak egyszer, a továbbiakban visszatért a saját változatához.

A következő két hétben vidéken dolgoztam, ott is aludtam, pocsék munka volt. Alig vártam, hogy újra otthon lehessenek, és a vágyaim közé: fürdés saját kádban, alvás saját ágyban, valahogy belekeveredett már a szomszédasszonyom zongorajátékának hallgatása is. Talán túlzás, ha azt mondom, hogy ez tartotta bennem a lelket egész idő alatt, de azért ez mégsem állt túlságosan távol a valóságtól. Pénteken, késő este értem haza, érthető okból ekkor már nem számíhattam rá. De a hangszer szombaton is néma maradt. Mi történhetett? Lehet, hogy teljesen leeresztettek a húrok, és hamisabbak lettek, mint voltak, olyannyira, hogy vajt fülű szomszédasszonyom inkább nem is játszik rajtuk. Ha ez a helyzet, az bizony totálégés, nincs rá jobb kifejezés. Egész nap figyeltem, hallgattam a fölöttem lévő lakásból jövő hangokat. De túlságosan is vastagok a falak ebben az öreg házban, meg hát a mezítlábas jövés-menés amúgy se hallatszott volna le. Vasárnap délutánig bírtam a bizonytalanságot. Végül is ígértem egy újabb átnézést, hangoláskorrekciót, ez jó ürügynek látszott, hogy ismét becsengessek hozzá. Felszaladtam a lépcsőn, de hiába nyomtam a csengőt, senki nem nyitott ajtót. Már éppen fordultam volna vissza, amikor a másik szomszédom, a hetvenéves Rózsi néni szólított meg a résnyire nyitott ajtaja mögül: ne keresse Andriskám, már nem lakik itt. Hogyhogy? – kérdeztem. Elköltözött. Szólt neki a közös képviselő, hogy ez egy társasház és nem koncertterem, amire ő megsértődött, és elment. Szörnyű volt ez az állandó ricsaj. Bolond egy nő volt ez, elvált, tudta? Otthagya a gyerekeit is, valami töröknek. Milyen asszony az ilyen, most mondja meg, Andriskám.

A szekrényaljából előkotortam a Bach-kottámat. Nem került túl sok időmbe, hogy előhívjam a darabokat, ez is olyan, mint a biciklizés, ha egyszer megtanulja az ember, többé nem lehet elfelejteni. Eljátszottam az a-moll prelúdiumot is, harmadik nekifutásra már egész túrhetően, mondjuk ez a legrosszabb kifejezés, amit egy zenére használhatok, szóval eljátszottam, és harmadszorra már erősen hasonlított is arra, ami a kottában állt, kivéve azt a hangot. A cisz helyett c-vel játszottam.

A jó zene sokat kibír.

Zebra

Csütörtök este beállított hozzám egy kissé leharcolt külsejű, tróger fiatalember, köszönés gyanánt a képembe köhögött, és irdatlan, sáros bakancsával becaplatott egyenesen cseppnyi, félhomályos nappalim közepére. Ezt az idegent, hogy a ragya verje ki, Ivánnak hívták, és a közhiedelem szerint a barátomnak számított. Egyetlen dolog miatt tartottam fenn ezt a meglehetősen zavaró tévhitet: vártam valamit ettől a surmótól. Számomra érthetetlen módon ugyanis szinte bármihez hozzájutott. Eleinte azt gondolná az ember, egy szimpla szájhőssel van dolga, de amikor legközelebb beállít egy alkatrésszel valamelyik Szputnyik műholdról, egy használható második világháborús gránáttal vagy akármilyen más örültséggel, nehéz tovább táplálni vele szemben a mérhetetlen bizalmatlanságot. Iván állítólag elvégzett néhány szemesztert a levéltárosi szakon, ami nem sok nyomot hagyott benne, s azóta igazából semmit nem csinált, a szülei cégében segített be, fénymásolt és levélborítékokat címzett naphosszat.

Egyszer megígérte nekem, hogy megszerzi azt a bizonyos novellát, csak úgy félvállról, foghegyről mondta, mint akinek ez csak egy csettintésbe kerül, pedig én már régóta kerestem mindenhol, és lehetetlen volt hozzájutni. Egon Coloschvarinak hívták a szerzőt, ami nyilván az álneve volt, a valódi nevével kapcsolatban több legenda is keringett, de egyiket sem tartottam semmire. Sosem olvastam tőle semmit, csak hírek jutottak el hozzám róla, de az embernek nincs mindig szüksége közvetlen benyomásokra, hogy valaminek a rajongójává váljék. Az egyik barátom például, akit egészen más okokból utáltam, mint ezt a retkes Ivánt, egy reggel felébredt, és ahogy kinyitotta a szemét, azt mondta, Azerbajdzsán. Attól a pillanattól kezdve nem tudott másra gondolni, csak Azerbajdzsánra, és mérhetetlen, őrzítő vágy fogta el Azerbajdzsán iránt. Korábban semmi köze nem volt Azerbajdzsánhoz, azt sem tudta, eszik-e vagy isszák, valószínűleg rossz viccnek tartotta volna, ha Azerbajdzsán létezésével traktálják, most meg paff! Azerbajdzsán-mániás lett, kőkemény Azerbajdzsán-megszállott. Mindent felkutatót, ami Azerbajdzsánról felkutatható volt, egyetemi professzorokkal konzultált, bejárta a legkomolyabb könyvtárakat, szétböngészte a világhálót, mindent fenekestül felforgatott Azerbajdzsánért. A barátnője, mert volt neki egy ragacsos hajú, rosszfogú, nimfomán barátnője, eleinte csak röhögött rajta, később lefeküdt néhány gyanútlan, pipogya közös barátjukkal, de a fickó nem vett észre semmit. A csaj engem is le akart teperni egyszer, már a combom közt nyúlka az asztal alatt, míg a pasasa épp Azerbajdzsán ásványkincseiről szónokolt nálam, a konyhában, az asztalon egy üveg ötvenkettes barackpálinka, valójában hetvenes. Végül, mielőtt mind rusnya részegre ittuk volna magunkat, szép diplomatikusan kipenderíttem őket a lakásból. A történetnek nemsokára keserű vége lett, a fickó elveszítette a munkáját, elitta a pénzt, amit az azerbajdzsáni útjára gyűjtött, a nő kidobta, néhány hónapra nyoma veszett, aztán visszakönyörögte magát a csajhoz, és soha többé nem ejtette ki a száján annak a bizonyos kaukázusi országnak a nevét.

Az én esetem Egon Coloschvarival persze nem hasonlítható ehhez a sztorinhoz. Az igaz, hogy sosem olvastam még tőle semmit, pedig túvé tettem mindent, hogy legalább egy rövid-prózáját felleljem valahol. Amit itt-ott írtak róla, nagyon megfogott, és ott volt az a történet, állítólag a legjobb novellája, az volt a címe, hogy Zebra, és egy asszonyról szólt, aki egy táskával a kezében elindult otthonról, és eljutott egészen az úttestig, ahol át akart kelní a zebrán, de olyan nagy volt a forgalom, hogy nem léphetett az úttestre, nem lassítottak a kocsik, és az asszony nem moccanhatott, csak állt ott, és meg-meghajolt a forgalom huzatában, várta, hogy előbb-utóbb lesz egy rés, vagy akad valaki, egyetlen autós, akinek nem olyan sürgős, aki mondjuk csak úgy autóba ült, de nem kell sem munkába mennie, sem a szeretőjéhez, sem kórházba, hanem csak úgy furikázni ment egyet, és neki nem számít az a fél perc, amit elveszít, ha átenged egy gyalogost, talán egy öregember, egy nyugdíjas, aki horgászni indul vagy horgászásból jön, nem is fogott semmit, csak úgy relaxált, nézte a vizet, amiben egy árva hal sincs, sőt talán még horgászni sem tud, csak úgy tesz, mintha – na de ilyen autós nem akadt egyetlen egy sem, az asszony, a táskával a kezében – régmódi, rongyos textilszatyor volt, sok éve, mérhetetlenül sok éve kapta az anyjától karácsonyra, és egyáltalán nem tetszett neki, de azóta mindenhova magával cipelte, és bárhova ment, fogorvoshoz, az éjjel-nappaliba, bankba vagy az állatmenhelyre, mert oda, az állatmenhelyre gyakran benézett, régi vágya volt hazavinni egy kutyát, de sosem tudta rászánni magát, végül mindig visszakozott, mert mi lesz, ha nem tudja a gondját viselni, szóval bárhova ment, és mindegy volt, hova megy, mert mindenhol várakozni kellett, leült vagy csak úgy megállt valahol, a táskát pedig letette egy székre vagy az ablakpárkányra, és nézte, mintha ez lenne a legfőbb dolga az egész életében, ezt a táskát nézni, amit az anyjától kapott valamikor, és csak annyit mondott rá, kösz, és azóta nézte,

egyfolytában, mindenhol, kivéve itt, most, mikor csak az autókat tudta nézni, ezt a felfoghatatlanul, megszámlálhatatlanul sok autót, amelyek mind ugyanolyan sebesen száguldottak el előtte, és nem juthatott át a túloldalra, pedig ott volt a zebra, ott volt, mígnem ez a zebra lassan, embertelen lassúsággal, de mégis, mégis kopni kezdett –, az asszony a táskával a kezében lassan elkezdett felkészülni rá, hogy hamarosan lekopik, most már csak az volt a kérdés, vajon mi lesz hamarabb, a zebra eltűnése vagy az a valószínű pillanat, hogy akad egy egészen parányi, egészen kicsike rés a forgalomban, egy kis lassulás, és ráléphet végre az úttestre, a zebrára.

Ennyit tudtam a szövegről, Egon Coloschvari kisprózájáról, de sejtettem, hogy nem ez az egész, akik írtak róla, sejteti engedték, hogy sokkal több van benne, el kell olvasni, máshogy nem juthatunk hozzá a lényegéhez. Persze arra is gondolhattam, mert az ilyesmit nem lehet, sosem lehet teljes bizonyossággal kizárni, hogy ez a novella, a Zebra című kispróza egyáltalán nem létezik, sosem írták meg, és minden róla szóló szöveg pusztán fikció, irodalmi játék, teljesen bezápujt agyú irodalmárok perverz humorának a terméke, és talán maga Egon Coloschvari, az összes többi nevével együtt, sem több délibábnál, irodalmi fata morgánánál, amin lehet élvezkedni, meg lehet bénán poénkodni, de igazából nincs, és nem volt sosem, és hiába forgatjuk fel az egész világot, sosem bukkanhatunk a nyomára. Csakhogy ez az Iván gyerek rendesen összekavarta a fejében ezeket az alamuszi gondolatokat, amikor aznap, csütörtök este, beállított, és a kezében megsárgult könyvlapokat láttam, azonnal hevesen kalapálni kezdett a szívem, és majdnem a számra tolt a név, Egon Coloschvari, de igyekeztem hűteni magam, hogy ez lehetetlen, ez képtelenség, és minden korábbi mértéket meghaladóan gyűlöltem az Ivánt, azt a sima kölyökképet, az elálló fülével, a homlokán a kisfiús pattanásaival, mire ő csak annyit mondott, kell-e nekem ez a bizonyos anyag, így nevezte, *anyag*, ilyen alpári módon, ilyen lekezelően, figyelmen kívül hagyva a szenvedélyemet, mint pontosan ismert, mivel, s ez már saját utálatos, ám talán még megbocsátható gyengeségem, beszámoltam neki erről a fájdalmas viszonyról, ami Egon Coloschvarihoz kötött.

Iván kegyetlenül tudott valaki képébe nézni, szinte már csak az hiányzott, hogy beleköpjön, amikor látja, hogy az a másik szenved, s csak arra áhítzik, hogy kielégítsék a vágyát, hogy hagyják magára az örült boldogságával, amibe talán belegebed, de ez ilyenkor ugye teljesen érdektelen. Iván mulatni akart kiszolgáltatottságomon, mivel a magafajtaéknak nem juthat osztályrészülni semmilyen igazi öröm, egyes egyedül a káröröm keserű kelyhét ürítgethetik, és abból aztán szívesen lefetyelnek, mint a veszett sakálok. Ünnepejük meg ezt a nagyszerű étét, mondta a gyerek pökhendien, a kezében lebegtetve a könyvlapokat, valószínűleg úgy tépte ki valahonnan, s már ezért is szét tudtam volna marcangolni, hogyhogy csak úgy kitepte, hogy volt képes megtépezni azt a könyvet, hogy süllyedhetett ennyire mélyre. Ahhoz azonban túl gyenge voltam már ekkor, hogy szemrehányásokat tegyek neki, sóvárogva bámultam csak a kezét, és próbáltam kerülni a tekintetét, mert akárhányszor találkozott az enyémmel, kibírhatatlan fájdalom hasított a koponyámba. Egyszer csak arra ocsúdtam, hogy öltözködöm csöppnyi előszobámban, Iván pedig csak ismételteti, mint valami zilált fohászt, hogy a Kipling kávézóba megyünk, s még ez a szó is, Kipling, olyan gyűlöletesen otrombán hangzott a szájából, hogy egy csomó erőm elszivárgott tőle. Mindazonáltal olyan hűségesen követtem, mint egy kis öleb, akár porázt is köthetett volna rám. Egy idő után azonban feltűnt, hogy rossz irányba megyünk, azt mondta ugyanis, a Kipling kávézó, ahol én még sosem jártam, és sosem hallottam hírét, a Z. utcában van, mi viszont közben ugyancsak messzire jutottunk a Z. utcától, és egyre csak távolodtunk, s végül, valahonnan, egy rémületesen nagy köd mélyéről megkérdeztem, mért erre jövünk, ha a Z. utcába akarunk eljutni, mire Iván, egyik kezében a könyvlapokat lobogtatva, a másikban egy cigarettával hadonászva ingerülten rámszólt, hogy mit vagyok úgy berezelve. Igazából még sosem láttam ilyen agresszívnek. Bár talán nem volt az mégsem, csak érzékenységem, pillanatnyi sérülékenységem miatt éreztem ezt a megnyilvánulását aránytalanul agresszívnek, miközben csak a szokásos hanyagságával mondta, amit mondott. Hamarosan egy lakásban kötöttünk ki, fényes volt, tele díszekkel és lámpákkal, narancsszínű berendezéssel, nem voltak székek, csak mindenhol babzsákok és aerobiklabdák, és egy álmos képű lány csatlakozott hozzánk, narancsszínű arca volt, a haja sötét, színes fűrtökkel, az öltözéke szedett-vedett, és nem nagyon szólt egy szót sem, nem vette figyelembe sem Ivánt, sem engem, pedig Iván mindent megtett, hogy magára vonja a figyelmét, egyfolytában szölongatta, Annának hívta, pedig Iván tudtommal senkit nem szokott a nevével nevezni, inkább csak úgy szokta mondani, te, figyelj már, vagy még ennyit sem, mintha eleve mindenki csak az ő szavát lesné. Ahogy mentünk az utcán, ez az elfuserált trió, Iván egyre csak dumált, levegőt is alig vett, de én lihegtem helyette eleget – megint csak ezt tudom mondani, ezt a kutyás hasonlatot –, mint egy kóbor eb.

A Kipling kávézó a Z. utca egyik robusztus épületének a hatodik emeletén volt, Iván lépcsőzni akart, de Anna lehurrogta, talán ekkor szólalt meg először, érdes, szétcigizett, fűlsértően ocsmány hangja volt, míg felértünk, két szál cigit is elszívott, és még ki sem nyílt a lift-

ajtó, de éreztem, borzalmas helyre jöttünk, és egyre inkább valamiféle lázadó hangulat fogott el ezzel az Iván nevű trógerrel szemben, aki azt hiszi, bármit megengedhet magának, csak mert, nem is tudom, mért, talán, mert a szüleinek van némi nyamvadt pénze, de hát szúrják fel maguknak a pénzüket, fulladjanak meg tőle, attól még ez a szarszájú nem tehet azt, ami abban a formátlan fejében kiötlődik. A gyanúm pedig gyorsan beigazolódtott, a Kipling kávézó förtelmes helynek bizonyult, levegőtlen, kuplerájszagú, dőzsölős lebuji, ráadásul tele volt vér-lázítóan rosszul öltözött, magukat kisisteneknek képzelő öreg hapsikkal meg banyákkal, akik úgy tartották a kezükben a cigarettát, ahogy a hatvanas évekbeli giccsfilmekből tanulták, és olyan zsiros volt a szemüvegük, hogy nem tűnt nekik fel, ha a vázának mesélték a rém kínos vicceiket. Iván nagy mellénye persze itt mutatkozott csak meg igazán, peckesen lépdelt át a kávézón, s már kezdte, ez kicsoda, az kicsoda, és biccentgetett feléjük, a rongyrészeg giccs-alakok felé, akik persze egyetlen pillantásra sem méltatták. Az állítólagos törzshelyéhez vezetett bennünket, egy kicsike asztal volt, jellegtelen, mint az összes többi, egy nyomorult préselt-fa asztal, letőredezett szélekkel, és reménytelenül kényelmetlen székekkel, és Iván egyfolytában mesélt, a körülöttünk ülőkről, hogy ez meg az melyik filmben, és melyik kiadónál, és melyik ügynökségnek, az egyik például, akit Montanának nevezett, régi jó cimborája, hatalmas művész, kipróbált mindent, végigturnézta néhányszor a világot a dzsesszzenekarával, de most visszavonulni készül, hogy könyvet írjon, már lehet tudni, hogy a könyve legalább kilenc hónapig fogja vezetni az eladási listákat, addigra meg éppen megírhatja a következőt. Iván ezt széles mosollyal mesélte, és már csak az hiányzott, hogy arról kezdjen fecsegni, melyik nőket ismeri ebből az elit társaságból, hogy kit mikor ketyyintett meg, de ebbe nyilvánvalóan nem kezdhetett bele, Anna jelenléte miatt, hisz végig minden Annáról szólt, csak őmiatta volt minden, még ha ezt Ivánról nem volt is könnyű elsőre leolvasni, mert a kikezdhettelen gög egy pillanatra sem távozott az arcáról, és talán Anna képébe is a legszivesebben beleköpött volna. Egy óvatlan pillanatában azonban elkövette azt a hibát, hogy a könyvlapokat, azokat a bizonyos megsárgult lapokat, amiket egy ismeretlen könyvből téphetett ki, vagy talán így szerezte meg, kitépve, ez már megfeythetetlen maradt, és igazából semmit nem számított, tehát a könyvlapokat, amiket eddig végig a kezében szorongatott, letette maga elé az asztalra, és közben mindenfelé kalandozott a tekintete, mintha olyan sok mindent láthatott volna a füstös, sötét kávéházban, és miközben arról humorizált, hogy a Kipling kávézót sokan csak Kuplung kávézónak becézik, én ugrottam, elragadtam a könyvlapokat, s mikor Iván észhez tért, a pofájába vigyorogtam, keserű, sápadt vigyor lehetett, gyötört, gyűrött, ostoba vigyor, ő csak összevonta a szemöldökét, de nem vette vissza, hagyta, hadd menjek el, a kezemben a kincsel.

Szinte öntudatlanul támo lyogtam a Kipling kávézó asztalai között, neki-nekiütődve egy-egy vendégnek, mind ugyanúgy reagáltak, a férfiak teátrálisan felmordultak: nohh, a nők meg finnyásan sikkantottak: héjj, ez a jelenet vagy tucatszor lejátszódott, mire kiszédelegtem a teraszra, ahonnan rengeteg háztetőt láttam, s a háztetők között mindenféle méla fényeket, mintha kis fénygömbök ereszkedtek volna felfelé, egyre csak feljebb, körbevették a házakat, a templomokat, és fogalmam sem volt, honnan jönnek, és hova mennek, talán valami ünnepséggel lehetett odakinn, ami persze a Kipling kávézó vendégeit egy cseppet sem érdekelte, két férfi kint cigizett ugyan a teraszon, de olyan áthatolhatatlan, odaszáradt, züllött gög volt az arcukon, hogy képtelen voltam megszólítani őket, s valószínűleg úgysem válaszoltak volna. A kis fénygömböktől csak még jobban szédülni kezdtem, vissza kellett mennem a kávézóba, legalább oda, ha már ki, a fénygömbök közé, az ismeretlen ünnepbe nem. Nekidőltem a pultnak, a szemem elé emeltem a lapokat, és lassan, betűnként leolvastam Egon Coloschvari nevét, majd a címet, Zebra, de attól tartottam, s e miatt az érzés miatt egyszerre szégyelltem magamat és mulattam magamon, ha még többször elolvasom, el fognak fogyni a betűk, felfalom őket, eltűnnek, s marad az üres sárga papír. Most mindenesetre ott volt nálam a történet, végigpergettem a lapokat, igen, ez kétségkívül az egész történet, az egész Zebra című novella, az elejétől a végéig, s most végre megtudhatom, mi az, amitől megismételhetetlen. Ivánt már nem láttam sehol, Annát sem, csak az egyenpásasokat és egyendámákat, s ekkor felbukkant a pultos, egy vékonyka felsőtestű, de otromba pocakú, körszakállas kölyök, első rémületemben gin tonikot rendeltem nála. Mikor elém tette, kotorászni kezdtem a zakózsebemben a pénztárcám után, s a könyvlapokat a pultra helyeztem. Nem, a tárcámat nem hoztam magammal, de közben felhajtottam az egész pohár gin tonikot, s a pultos kölyök maga felé fordította a lapokat, és olvasni kezdte az Egon Coloschvari-novellát. Bámultam, de már nem kerestem a pénzemét, és akkor a kölyök kéjszóvarán azt mondta, hagyjam itt nála ezt a novellát. Felháborodottan felhorkantam, még legyintettem is egyet felé, ahogy kell, és otthagytam, mert hirtelen az eszembe jutott, merre kell menni a lift felé.

J. K. mint eszme

A fiatal J. K. ébredés után a fürdőszobába ment elintézni néhány fontos dolgot, de amikor a tükör elé állt, elszörnyedve vette tudomásul, hogy nincs arca. Vagy a foncsorozott üveglap vakult meg, vagy álomban felejtettem az arcomat, gondolta.

Kint esett az eső.

Nyomorúságában, mit volt mit tennie, leült a fürdőkád szélére. Szívesen tenyerébe eresztette volna arcát, de nem volt arca. Megpróbálta eljátszani a testhelyzetet, de csakhamar rádöbent: keze sincs. Idegességében hátracsúszott, és a kádba pottyant. Jól megütötte a fenekét, de az mégsem sajtolt bele a fájdalomba. Furcsa, gondolta J. K., fájnia kellene, majd rögvest hozátette: egek, seggem sincsen!

Kint esett az eső.

Odakint apró esőcseppek permetezték a földet. A fiatal J. K.-nak eszébe jutott, miért is jött ide be. Pisálnom kell. Szerencsétlenségére azonban csakhamar arra is rá kellett ébrednie, hogy a vizeléshez szükséges kellékek közül is csak az ingert sikerült megőriznie.

Kint esett az eső.

Kint esett az eső, és J. K. úgy vélte, az lesz a legjobb, ha kimegy egy kicsit sétálni, és elrendezi a gondolatait. Sajnos, erre is képtelen volt. Nem volt lába. És ahogy így töprengett, ábrándozott, de jó lenne sétálni egyet, egyszer csak az esőcseppek alatt találta magát. Ez lehetetlen, hüledezett, hogyan kerülhetek az utcára, ha nincs lábam, és hogyan lehet az, hogy érzem az eső illatát, amikor nincsen arcom, és rajta orrom, és honnan tudom azt, hogy minden járókelő, aki elhalad mellettem, rám köszön, amikor szemem sincs, és fülem sincs, és hogyan láthatnak ők engem, amikor egészébe véve nincs testem?!

Kint esett az eső.

J. K. hazaérkezése

A fiatal J. K. félálomban a régi családi szobatikörhöz lódította az eszeveszetten csörgő órát. Nyomban felébredt. Nem tudta, vajon a házbeliek hallották-e a zajt, reménykedve, hogy mégsem, óvatosan kimászott az ágyból. Lábujjhegyen a fakeretes üveghez ment, és végighúzta felületén ujjait. Teljesen épnék tűnt, simasága is sértetlen maradt. Megkönnyebbülten lehajolt, és felemelte az órát. Ketyegett, csak a mutatók visszafelé forogtak. J. K. enyhén megrázta, hasztalanul. Majd elviszem az órasmesterhez, gondolta, és fejét csóválva letette az órát a tükör előtti kisszekrényre. Lehunyta szemét és hüvelyk- és mutatóujjával lágyan megdörzsölte szemhéját. A rituálévá alakult rövid szemhéjtorna mindig segített.

Felfrissülés után felhúzta a szék támlájára kikészített inget és nadrágot, majd felkötötte nyakkendőjét. Futásban készített magának két kétszersültet, megvajazta őket, kávét főzött, és iratait rendezgetve, megreggelizett. Belebújt fekete lakkcipőjébe, magára öltötte zakóját, és egy papírra ráfirkantotta: „Estére érek csak haza.” Az üzenet alatt egy irkafirka jelezte a nevét. A kijárat ajtóban jutott eszébe az óra. Egy pillanatra megtorpant és hátranézett. Mindegy, majd holnap, gondolta. Bedobta az aktatáskát az anyósülésre, megfordította a slusszkulcsot, és elillant a hivatalba.

Nem volt meghatározó neve szakmai körökben, de különösebben nem is érdekelte a bürokrácia, még az előléptetés lehetősége sem támasztott benne ambíciót. Akkor érezte magát igazán boldognak, amikor egyedül hagyták könyveivel, lemezeivel és festőalbumaival. Rendszeresen írt, mégsem igyekezett írásait leközzöltetni valamelyik lapban. Borzongott a gondolattól, hogy alkotásai idegen művek mellett szerepeljenek, meg nem is érezte magát eléggé eredetinek ahhoz, hogy eszme-futtatásait a világ elé tárja. Leginkább azonban mégiscsak környezete reagálásától tartott. Elképzelni sem merte, milyen kényelmetlen helyzetbe kerülne, ha szülei esetleg magyarázatot kérnének tőle, vagy ha egy reggel valaki az összes munkatársa előtt felolvassa a napi sallangoktól lecsupaszított érzelmeit, a másokhoz való alkalmazkodási kényszer terhétől mentes véleményét a körülötte lévő világról. Mit szólna az irodavezető? Hogyan viselkednének a többiek? Valószínűleg jót szórakoznának rajta, ő pedig zavarban lenne. Semmi szüksége nem volt ilyen kellemetlenségekre, főleg, mert maga sem volt biztos lejegyzett gondolatai helyénvalóságában.

Annak ellenére, hogy csupán néhány éve kezdett el dolgozni, gyakran már a nyugalmaztatásáról ábrándozott. Órákon át képes volt önfeledten fantáziálni a kényelmes öregkorról. Nincsenek elvárások veled szemben, nem kapsz leveleket, nem hívnak telefonon, az utcán nem szólít le senki, befolyásod elvesztésével azonban arányosan megnő szabadságod, mert nem az a valódi szabadság, ha neked nincs szükséged másokra, állította, hanem az, ha másoknak nincs szükségük rád. A volánnál ülve is hasonló dolgokon elmélkedett, amikor a villanyrendőr váratlanul színt váltott.

– A kurva életbe! – kiáltott fel J. K., és hirtelen lefőkezett.

Néhány másodperc kellett neki ahhoz, hogy visszanyerje lélekjelenlétét. Fellelegzett, de nyugalma nem tartott sokáig, csakhamar bosszantani kezdte, hogy ilyen sokára vált át a szemafor. Annál is inkább, mert más irányokba közlekedő járműveknek már többször zöldet jelzett. Szentségelve csatlakozott a mögötte felsorakozott járművek vezetőinek tiltakozó sípolásához. A szirénára könyökölve éppen azon morfondírozott, mivel magyarázza majd késését a munkahelyén, amikor egy középkorú férfi dühösen megkopogtatta az ablaküvegét. J. K. leeresztette az ablaktáblát, és rekedten kiszólt:

– Parancsoljon!
– Normális vagy?! – förmedt rá az ismeretlen alak. – Meddig gondolod lezárva tartani a közlekedést?!
– Tessék?! – meredt leszólítója J. K. – Nem én tehetek arról, hogy az átkozott pirost nem lehet levakarni onnan! – mutatott a villanyrendőrré.
– Te idióta! Most is zöld van!
J. K. fölpillantott a szemaforra, és mosolyogva széttárta karjait.
– A színvak anyádat! Ha nem indulsz el ebben a kibaszott minutumban, a gyerekeimre esküszöm, nyomban kiráncigállak ebből a múlt századbeli tragacsból, és világraszóló csúfot üzők belőled!

J. K. megszeppenve nézett végig a mindenre elszánt idegenen. A lehetőség, hogy összetűzzön vele, eszébe sem jutott. Nem szólt semmit, csak bölintott, és beindította járművét. Az útkereszteződésben nagyot tekert a volánon jobbra, azonban gépkocsija továbbívelt egyenesen. A többi járművezető jó reflexének köszönhetően kerülte el az ütközést. Megrökönyödve vette tudomásul, hogy majdnem autóbalesetet okozott. Leginkább mégis az nyugtalanította, hogy elveszítette uralmát autója felett. A jármű önkényesen viharzott az úton. J. K. minden tőle telhetőt megpróbált, hogy megzabolázza, mindhiába, közben kétségbeesetten vette tudomásul, hogy már a munkaideje is elkezdődött. Idegességében egész testében viszketni kezdett, rühes ebként fészkelődött ülésén. Jobb lett volna ma ágyban maradnom, állapította meg csüggedten.

A várost már jócskán elhagyta, mikorra sikerült némileg megnyugodnia. A kocsiiban előkotorászott egy régi kazettát, betette a magnóba, és a kellemes zene hallatán belesüllyedt ülésébe. A nyitott ablakon keresztül kedvtelve nézte a pipacsokkal övezett út mentén elterülő búzátáblákat, megmosolyogva a kalászos közt olykor felszökkenő őzet vagy vendyulát. Hosszasan figyelte a bárányfelhők közt vonuló madarakat, a széles folyón átívelő hidról megsodálta a napfényben tündöklő víztömeget.

Dél körül az autó felett beborult az ég. Villámlott, mennydörgött, és csakhamar zuhogott is az eső. J. K. feltekerte az ablaküveget. Előrehajolt, és a szélvédőn kacskaringózó vízjáraton keresztül bámult maga elé. A semmiből tűnt fel előtte a tehergépkocsi. Teljes gőzzel jött vele szembe. Ösztönösen megrántotta a kormánykereket, és autója az utolsó pillanatban kitért a hatalmas kamion útjából. Visszairányította gépkocsiját az útestre, és még mindig reszketve az izgalomtól, ráhajtotta fejét a volánra. Csak miután kissé lecsillapodott, akkor gondolta át, mi is történt valójában. Felemelte a fejét, és kegyetlenül rátaposott a fékpedálra. Az autó változatlanul suhant tovább. Lehetetlen, csodálkozott. Újra megpróbálta átvenni az irányítást járműve felett, sikertelenül. Tehetetlenségében visszakézből meglódította kedvenc rajzfilmhősének a szélvédő előtt himbálózó szőrmását, és hátradől az ülésen. Rezignáltan nézte a felszakadozó felhőzet mögött halványan zöldellő magaslatokat a messzeségben.

Késő délutánra járt, amikor a kopár domboldalak közt egy takaros házat pillantott meg. Gondolkodás nélkül rátaposott a fűre, és a jármű, félkört rajzolva az aszfalton, megállt. Miután magához tért az izgatottságtól, kiszállt a járműből, kinyújtóztatta tagjait, az autót az út szélére tolt, majd az épület felé vette az irányt. Már messziről látni lehetett a bejárati ajtó felett elhelyezett táblát, amelyen a következő felirat állt: VÁNDORFOGADÓ. Bement. Szűkös helyiség volt, négy asztallal és egy söntéssel, amely mögött egy fiatal hölgy állt.

– Jó estét! – köszöntötte J. K.

A nő bölintott.

Szendvicset, kávé és egy üveg ásványvizet rendelt, és útbaigazítást kért a mosdóba. Visszatértekor helyet foglalt az egyik asztalnál. Rákönyökölt a kockás abroszra és tenyerébe hajtotta fejét. Hamarosan megjelent a nő a megrendeléssel. A vendég elé tette a tálcát, meghajolt, és szó nélkül eltűnt. Furcsa teremtés, gondolta J. K. Csendben elfogyasztotta a szendvicset, felhörpintette a kávé és megitta a vizet, majd gondosan megtörölte a kezét, és újra a söntéshez ment.

– Elnézést, lehet innen telefonálni?

A nő megrázta a fejét.

– Szobát esetleg adnak ki?

A válasz és a válaszadás módja is megegyezett az iméntivel.

– Akkor a viszontlátásra! – mondta J. K., egy papírpénzt tolt a hölgy elé, intve, hogy a felesleget tartsa meg borraivalónak, és kiment.

Beült a kocsijába, és megpróbálta beindítani. Eredménytelenül. Nem tudta, mitévő legyen, egy árva lélek sem volt a láthatáron, attól a pincérnőtől pedig feleslegesnek tűnt bármilyen segítséget kérni. Némi tépelődés után úgy döntött, hogy az autóban éjszakázik, reggelig majd csak arra téved valaki, aki segíthet, reménykedett. Nagyon álmos volt már. A hátsó ülésre telepedett, de alighogy megtalálta a legkevésbé kényelmetlen testhelyzetet, a jármű váratlanul felbődült, és vad száguldásba kapcsolott. A réműlettől J. K., fejét térdbe behajlított lábai közé szorítva, magzatpózba kuporodott, és lélegzetvisszafojtva várta, mi lesz.

Az autó akadályt nem ismerve, fülsértő brummogás közepette kapaszkodott egyre magasabbra. J. K. néhányszor megcsípte a karját, hátha álmodja az egészet, de a kezében érzett zsi-basztó fájdalom minden alkalommal valóságosnak bizonyult. Iszonytató megpróbáltatása a gépjármű hirtelen megtorpanásával ért véget. Kirúgta a kocsiajtót, és nehézkesen kivánszorgott az alkonyatba. Akkor vette csak észre, hogy autója mindössze néhány méterrel egy feneketlen szakadék előtt állt meg. A lemenő nap vöröses fényében szénézett a gyomnövények tarkította dombtetőn, majd a szakadék felé lépett. Megállt a szélén, és fölpillantott az égre. A magasban egy hatalmas madár körözött. Elbűvölten figyelte kerengését, olyan volt, mint gyerekkorában a körhinta, teljesen beleszédült a látványba, lábai megremegtek, s mintha csak a madarat utánozná, karjait lóbázva a mélybe zuhant. Zuhant és szállt.

*

J. K. szülei éppen vacsoráztak, amikor egy óriási csörömpölés hallatán mindkettőjüknek kiesett a falat a szájából. Összenéztek, és átfutottak a másik szobába, ahonnan a robaj hallatszott. Elszörnyedve tapasztalták, hogy a családi szobatükör megmagyarázhatatlanul izzé-porrá tört. Egy ideig szóltanul néztek maguk elé, majd az anya kivette zsebkezdőjét, és halkán felzokogott.

- Mit mondunk majd J. K.-nak, ő nagyon ragaszkodott ehhez a tükörhöz...
- Nézd – mutatott az apa a kisszekrényre helyezett órára –, ez meg megállt. Különös – kopogtatta meg az óra számlapját.
- Szegény J. K., még ez is...
- Mikor ér haza? – kérdezte az apa.
- Üzenetében azt írta, hogy estére jön – motyogta az anya, kissé visszafojtva a sírást.
- Akkor hamarosan megérkezik – mondta az apa, és átölelte feleségét.

J. K. emlékei az útról

Ian Curtisnak

A végén nem marad más, csak a félelem.

A fiatal J. K. megigazította a szemüvegét, és folytatta az írást.

A zsigereinkből táplálkozó elemi rettenet, hogy emberfeletti erőfeszítéseink ellenére is minden hiábavalónak bizonyul majd, szertefoszlik, mint az egymásba folyó fekete-fehér álmoképek. Megállunk egy hatalmas tükör előtt, és ahogy szembenézünk az ismeretlen áldozat arcán föltárlkozó kudarcokkal, emlékezetünkben új életre kelnek az úton szőtt álmokból származó szorongások.

Cigaretta húzott elő, és rágyújtott.

Titokzatos élvezeteket hajszoltunk. A városban, ahol az utak összefutnak, sámántáncot járunk, a vízparton a csöndet fürkésztük, holt lelkekkel társalogtunk. Évekre elzárkóztunk a világ elől, szellemi jégkorszakban éltünk. Árnyjáték voltunk az elkapcsolt televízióban, elhittük, hogy az idő csak képzelet, a halál pedig képzeletünk felfüggesztése – bizonyos időre.

Leverte a hamut, majd visszahelyezte ujjait a billentyűzetre.

Üzött vadakként loholtunk végig az úton. Láttuk a tudást sárba tiporva rángatózni, a szárnyaló álmokat mélybe zuhanni, a bünt ereje teljében felemelkedni. Sokszor fölsírtunk álmunkban, ilyenkor mindig szomorúság telepedett az arcunkra. Amikor elvesztettük az uralmat magunk felett, egy hang súgta meg, mit kell tennünk, ha a szerelem ismét szétszakít bennünket.

A képernyőre fújta a füstöt, és elnyomta a csikket a hamutartóban.

Ha lelki szemek elé idézzük a múlt időbe veszett pillanatokat, azt látjuk, hogy időnk úgy zsugorodott össze, mint a napfényen hervadó virágszirmok. Torkunk összeszorul attól az elképesztő gondolattól, hogy elpocsékoltuk az időnket, pedig igazából nem is volt időnk, csak gomolygó emlékeink járatják a bolondját velünk, amikor vélt fiatalágunkat juttatják eszünkbe.

Végigfutott a lejegyzett sorok felett, felkelt, és szemüvegét törölgetve kinézett az ablakon. A második emeletről remek kilátás nyílt a környékre. Sohasem az igazság számít, hanem az igazság megítélése, gondolta. A sugárúton autó suhant el.

FERENCZ GYŐZŐ

Virágének Tininek, egy különös Radnóti-dedikáció

Radnóti Miklós *Kaffka Margit művészi fejlődése* (Szeged: Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, 1934) című könyvének egy példányában, amely egy gyűjtő tulajdonába került, az 1. oldalon a jobb felső sarkában Radnóti autográf kézírásával az alábbi, töltőtollal, kék színű tintával írt dedikáció olvasható (betűhív átiratban):

Drága Tininek

Szerelmem lelkemnek virága
tán csak képzelet lehet
lélek s szerelmem világa
még is lelketlen velem.

Radnóti Miklós

Budapest, 1937.

A dedikáció több szempontból is figyelemre méltó. Erősen valószínűsíthető, hogy egy új, négysoros verssel gazdagítja Radnóti Miklós életművét. Nem találtam forrását, ismereteim szerint nem idézet, és biztosan nem önidézet. Megformálása egyszerűségében is kifinomult, és bár egy könyv ajánlásban szerepel, amelyet többnyire helyben, az alkalom hatására szoktak rögtönözni a szerzők, a vers végleges, zárt, miniatűr kompozíciónak hat.

A címzett, Tini minden valószínűség szerint Klementine Tschiedel, Radnóti Miklós ifjúkori szerelme, akivel a csehszlovákiai Reichenbergben (ma Liberec) ismerkedett meg, amikor 1927/28-ban egy éven át tanult az Állami Textilipari Főiskolán.¹ Hogy a dedikációban szereplő Tini azonos a reichenbergi lánnyal, több tényező is alátámasztani látszik. A címzett nevén kívül a keltezés ideje és a vers formája is. Tini 1937-ben Budapesten járt és találkozott Radnóttal. Ekkor és ennek hatására írta Radnóti *Emlék* című versét, amelyre formai szempontból feltűnően emlékeztet a dedikációvers. A dedikáció azonban néhány olyan kérdést is felvet, amelynek megválaszolására nincsenek adatok.

Tinivel, az akkor tizenhét éves lánnyal Radnóti nem sokkal azután ismerkedett meg, hogy megérkezett Reichenbergbe. Az 1970-es évek elején Virághné T. Sonja felkereste a Német Szövetségi Köztársaságban élő, férjezett asszonyt, így elsődleges információkat szerzett Radnóti és Tini kapcsolatáról. Később ugyanő Egriné T. Szonja néven még részletesebb tanulmányt közölt kutatásairól. Tőle tudható, hogy Klementine Tschiedel Bullendorfban (Bulovcében) született 1910. december 28-án. Gépíróként, majd fogorvosi asszisztensként dolgozott. Reichenbergben csak rövid ideig élt, 1933-ban Gablonzba (Jablonec nad Nisou) költözött. 1939-ben férjhez ment Fritz Erich Müller rendőrőrmesterhez. Tini így emlékezett vissza első találkozásukra: „Ősszel, az iskolaév megkezdése után ismerkedtünk meg. Barátnőmmel öt és hat óra között sétálni mentünk. Abban az időben ez volt a szokás Reichenbergben. Szél kerekedett, és levitte fejemről a kalapomat. Miklósnak sikerült elkapnia. Ezután bemutatkozott, és megkérdezte, hogy elkísérhetne-e egy darabon. Így lettünk azután jó barátok, egy egész évig.” (Virághné 58; Egriné 49)

Radnóti Tinihez írta „*Die Liebe kommt und geht*” című, tizennégy versből álló – életében kiadatlan, eltérő formában kézírással és gépiratban is fennmaradt – versciklusát. A kézirat és a gépirat ajánlása is eltér. A Radnóti korai kézíratait tartalmazó pepita füzetben a cikluscím után a következő ajánlás olvasható: „Tinnienek (sic) a kis német gépírólánynak, aki egy állomása volt életemnek.” A szöveg végleges, megszerkesztett változatának félbehajtott írógéplapokra gépelt változatában már a következő ajánlás áll: „Tini-nek a kis német szövőlánynak, az én drága első asszonyomnak, aki sohasem fogja olvasni ezeket a verseket, és aki ezt a babonás mondást suttogetta legszerelmesebb éjszakáinkon is: »Die

¹ A Tini-szerelmem történetének ismertetéséhez felhasználtam korábbi könyvem (*Radnóti Miklós élete és költészete*. Második, javított és részben átdolgozott kiadás. Budapest: Osiris Kiadó, 2009) vonatkozó részét (106–123. oldal).

Liebe kommt und geht.«” A kétféle ajánlásból az első felel meg a tényeknek: Tini soha nem dolgozott szövíányként.

Radnóti hazatérte után még évekig kapott leveleket Tinitől. Ezek a német nyelvű levelek, szám szerint huszonhárom, megőrződtek a költő hagyatékában. A kapcsolat mélységét nemcsak a lány leveleinek végén szereplő hat- és hétszámjegyű csókok mutatják, hanem az is, hogy szegedi egyetemi éve alatt később feleségéhez, Gyarmati Fannihoz írt leveleiben többször is írt Tinihez fűződő viszonyáról. Egy 1932. február 12-én postázott levélben például beszámol róla, hogy Tininek hosszú levelet küldött magyarul, amelyet egy barátja fordított németre. Ebből az is kiderül, hogy bár német nyelven érintkeztek, Radnóti nem tudott elég jól németül ahhoz, hogy megfogalmazzon egy levelet. (A dedikáció felbukkanásakor Bíró-Balogh Tamás, az irodalmi dedikációkkal foglalkozó kiváló irodalomtörténész e-mailben kereste meg Egriné T. Szonját, aki válaszában megerősítette, hogy Tini nem tudott magyarul.²) 1933. október 14-én keltezett levelében Radnóti meglepő nyíltsággal vallott arról, hogy Tini milyen fontos szerepet játszott életében, érzelmi fejlődésében. A vallomás kiváltó oka az volt, hogy Tini fényképes levelet küldött neki egy közös ismerősük útján, aki azt, mivel Radnóti Szegeden volt, Gyarmati Fanninak adta át. A Tini-szerelem valóban nagyon jelentős állomás volt: Radnóti egyik (bordó) noteszének keltezetlen, de a kapcsolat idején vagy nem sokkal azután írt bejegyzésében egyértelműen kimondta, hogy Tini vette el „ártatlanságát”.

Amikor Tinivel viszonya lett, Gyarmati Fannit már két éve ismerte, kapcsolatuk alakulásában volt: Radnóti szerelmes volt, az akkor tizenöt-tizenhat éves Fanni azonban, érthetően, nem volt felkészülve egy olyan komoly érzelmre, mint amilyent Radnóti kínált és várt tőle. Radnóti kéziratot pepita füzetében, amelybe 1926 közepétől 1931 elejéig másolta be verseinek tisztázataát, jól nyomon követhető, hogy 1927 novemberétől 1928 júliusáig felváltva írt verseket Tinihez és Fannihoz. A [*Földszagú rét vagy...*] kezdetű, 1928. július 12-én keltezett verset, amely a pepita füzetben Gy. F. dedikációval szerepel, a Tinihez írt *Die liebe kommt und geht...* (a gépiratban ilyen címváltozáttal szereplő) ciklus gépiratos változatába is beillesztette, de végül első kötetében, a *Pogány köszöntőben* a Gyarmati Fannihoz írt *Az áhitat zsolttáraiban* jelentette meg. Egyébként funkcióját tekintve mindkét esetben a ciklus záróverse.

Tini komoly kapcsolat volt Radnóti életében. Mellette tanulta meg, mit jelent a testi szerelem. De Tini előtt, mellett és után is Fanni volt számára az érzelmileg tartalmas társkapcsolat. Tini a jelek szerint nem bánta volna, ha kapcsolatuk folytatódik, de Radnóti ezt már nem akarta. Az az érzelmi örvény, amelybe a reichenbergi tanév során került, elcsendesült. Radnóti választott, leveleinek tanúsága szerint nem is volt számára soha kérdés, hogy Fannit választja. Tini pedig nemcsak szép emlék maradt, hanem a múlt olyan érzékeny részévé vált, amelynek felszakítása lüktető szenvedélyeket hívott elő. Tíz évvel viszonyuk befejezése után is.

Tini 1936-ban (az elmosódott postabélyegző szerint valószínűleg április 1-jén) Glatter névre újból levelet küldött, és lacímváltozásáról értesítette Radnótit. Hogy Radnóti válaszolt-e, nem tudni. De egy (drapp színű) noteszének 1937. április 10-i feljegyzésében megemlíti Tinit. Fél évvel később pedig Tini ismét jelentkezett. Valószínűleg egy jó módú barátja társaságában érkezett Budapestre, küldönccel kerestette Radnótit, és eljuttatott hozzá egy levelet, amelyet az Astoria Szálló levélpapírjára írt. Mielőtt azonban Radnóti válaszolt volna, személyesen is felkereste Pozsonyi úti lakásán, és estére a Kis-Royalba hívta. Mindezt Gyarmati Fanni örököltette meg naplójának 1937. október 18-i bejegyzésében. „Nagyon kétségbe volt esve, hogy Mik megnősült. Állítólag sírt a taxiban, mikor tőlünk elment” – írta. Tini alakját megrendítően szép szavakkal örököltette meg: „Úgy szeretném valahogy megajándékozni szinte kárpótlásképpen. Nagyon az az érzésem, hogy jobban megérdemelné Miklóst, mint én. Az a magától értetődő nő, ami én sohasem voltam és mindig kevésbé leszek. Az az angyalian, természetesen asszonyi és egy férjnek teremtett, amilyen én egyáltalán nem vagyok. Ezt szeretném magamba születni, ha még egyszer világra jöhetnék. Nagyon különös este ez.” Radnóti másnap, október 19-én, elutazása előtt még egyszer találkozott Tinivel. Erről ugyancsak Gyarmati Fanni naplóbejegyzése számol be.

A találkozásnak, amely mély nyomokat hagyott Radnótiban, két írásos emléke is van. Az egyik a *Schmetterling* (Pillangó) című novella, amely a *Pester Lloyd* 1938. április 9-i számában jelent meg. Csak német fordítása ismert, a magyar eredeti szöveg nem került elő. Nem tudni, ki készítette a német fordítást. Virághné T. Szonja idézett interjúja szerint Radnóti 1937-ben fényképes levél kíséretében gépiratban elküldte Tininek a novella német fordítását (Virághné 60; Egriné 50). Különös módon az említett drapp noteszben már 1937. április 10-i bejegyzéssel, tehát Tini látogatása előtt szerepel a novella rövid témavázlata. Tini alakja és emléke tehát élénken foglalkoztatta Radnótit még évekkel azután is, hogy a kapcsolat

2 „Tini nem tudott magyarul, csak németül és talán csehül. Ő a szudéta vidéken élt. Az iskola, ahova Liberecben Miklós járt, német nyelvű volt. Így ők németül társalogtak. Nagyon gyenge német nyelvi alapokkal érkezett Miklós Reichenbergbe (Liberec), és itt tanult meg jobban németül, biztos ehhez Tini barátsága is hozzásegítette.” Idézet Egriné T. Szonja Bíró-Balogh Tamásnak 2013. február 18-án 19 óra 53 perckor küldött e-mailjéből. Itt mondok köszönetet Bíró-Balogh Tamásnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta levélváltásukat.

véget ért, ő pedig megnősült. A *Schmetterling* egyik szereplőjét Tininek hívják: züllött éjszakai pillangó. Nem lenne nehéz magyarázatot találni rá, hogy miért így ábrázolta egykori szerelmét, miféle indulat késztette arra, hogy ilyen sértő módon lökje el magától az emléket. „Egészen elcsodálkoztam, amikor a címét megláttam”, írta évtizedekkel később Tini Egriné T. Szonjának (Egriné 50).

De Radnóti másfajta, méltó és gyengéd emléket is állított ifjúkori szerelmének. A látogatás után két hónappal, 1937. december 18-án írta *Emlék* című versét, amelyben, bár nem nevezi néven, tíz évvel azelőtti reichenbergi szerelméről, Tiniről emlékezik meg, akivel nem sokkal a vers írása előtt újra találkozott Budapesten. A vers nem bomlik versszakokra, de a hármas-negyedfeles-négyes, szigorú mintát követő jambikus és trochaikus sorokat bonyolult rím-képlet tagolja négyesoros egységekre és fűzi össze egyben szoros kompozícióvá. Minden egységben az első sor vége a második sor középmeteszével rímel; a második sor vége a következő négyes egység második sorával; a harmadik sor vége pedig a negyedik sor végével. A vágy felidézésének komolyságát és játékosságát egyszerre fejezi ki a bonyolult, a középkori provanszál trubadúrlírára emlékeztető bravúros forma. (A belső rímeket kisbetűvel jelölöm az alábbi formai összefoglalásban.)

Aj, fesuskemellü	A	negyedfeles trocheus
fecskenyelvü régi lány,	a / B	négyes trocheus
te régi költemény,	C	hármas jambus
most életem delén	C	hármas jambus
kérlek, ne légy goromba,	D	negyedfeles jambus
fuss karomba és kívánj!	d / B	négyes trocheus
A napból méz pereg,	E	hármas jambus
oly rég nem néztelek,	E	hármas jambus
fellebben lebke inged,	F	negyedfeles jambus
penderinted, szerteszáll,	f / G	négyes trocheus
kis pára messze fenn	H	hármas jambus
és látlak meztelen, –	H	hármas jambus
aj, a fény remeg még,	I	negyedfeles trocheus
tíz éve emlék vagy te már!	i / G	négyes jambus

A dedikációban szereplő vers formája feltűnően emlékeztet az *Emlék* című versére, noha nem egyezik vele. Azonban itt is rövid (ezúttal szabálytalan hosszúságú) jambikus és trochaikus sorok váltják egymást, és fontos kapocs a két vers között, hogy szintén használ belső rímeket. Máshol ez nem volt jellemző Radnótira. Csakhogy a verses ajánlás belső rímei, eltérően az *Emlékétől*, azonos sorban helyezkednek el: a második sorban a „képzelet – lehet”, a negyedik sorban a „lelketlen – velem” szópárok rímelenek. Igen cizellált megoldás, hogy a „szerelem” és „lélek” szavak az első és harmadik sorban inverz mintát alkotnak: sorrendjüket Radnóti megcserélte; és a megcserélt sorrendű, de azonos szavakból álló szókapcsolat utáni sorzárlatot a feltűnő, költészettörténetileg emlékeztető „virága – világa” rímpár alkotja.

Szerelem lelkennek virága	A	ötödfeles jambus
tán csak képzelet lehet	b / b	negyedfeles trocheus
lélek s szerelem világa	A	négyes trocheus
még is lelketlen velem.	c / c	negyedfeles trocheus

Megjegyzendő, hogy ha Radnóti a harmadik sorban „s” helyett „és” kötőszót használt volna, a sor, hasonlóképpen az elsőhöz, ötödfeles jambusként lenne olvasható, azaz a vers vers-tanilag teljesen szabályos alakzatot adna: 9 – 7 – 9 – 7 szótagú, ötödfeles jambus – negyedfeles trocheus – ötödfeles jambus – negyedfeles trocheus sorokból állna. De Radnóti a szótag-érték nélküli kötőszót választotta. Hogy a „még is” összetett kötőszó tagjait miért írta határozottan, jól olvashatóan külön, nem tudni: nem tudok semmiféle jelentést tulajdonítani ennek.

A központozás nélküli vers szintaktikailag többféle olvasást is megenged, a versben megfogalmazott ellentétet azonban ez nem módosítja. Szerelem és lélek összefüggnek az első sorban: a szerelem a lélek virága. De a második sort indító módosítószó ezt a viszonyt elbizonytalanítja és a képzelet világába utalja: a valóságban talán nem is lehetséges. Ebből következik, hogy a harmadik sor mellérendelő viszonytal, de szétválasztja a szerelmet és a lelket, sőt, már nem is a költő szubjektív lelkéről, hanem általában véve „a” lélekről beszél. Ennek megfelelően az egyes szám első személyű nyelvtani alak a negyedik sor végén a személyes névmás határozóragos alakjába toldott át. Szerelem és lélek szétválasztása személytelennek, sőt ellenségesnek, kegyetlennek – lelketlennek – mutatja a világot. A lélek törékeny virága, a szerelem

a világba vetve elveszti önmaga lényegét, vagyis lelkét, és lelketlenné válik. Valami ilyesmit mond ez a bonyolult négy sor, amely bizony mintha fájdalmas búcsúvétel volna Tinitől, aki már csak emlék, s mint ilyen, a képzelet világába tartozik. De fájdalmas emlék: éppen azért, mert beteljesült és véget ért, a képzelet soha nem tudja már a maga beteljesülésében vissza-idézni, így hát örökre beteljesületlen marad.

Az első és harmadik sor „virága – világa” az első írásban fennmaradt, 1922-ben felfedezett magyar verset, az *Ómagyar Mária-siralom* sorait idézi a mai olvasó emlékezetébe: „Vylag uilaga / viragnak uiraga”. Hogy tudatos allúzió lenne, nem bizonyítható. Maga a vers pedig nyilvánvalóan virágének, még ha a szerelemről filozofikusan és fájdalmasan beszél is. Radnóti egyébként évekkel később, 1942 augusztusában, második munkaszolgálatára idején a nagyváradi csapatkórházban írt egy *Virágének* című verset Gyarmati Fanninak: szintén rövid, ám ezúttal szabálytalanul váltakozó, anapsztusokkal élénkített hármas, negyedfeles jambikus és trochaikus, párrímű – és belső rímek nélküli – sorokban.

A dedikáció címzettjének neve, keltezése és a vers formája mind azt a feltételezést erősíti meg, hogy Radnóti reichenbergi szerelmét, Klementine Tschiedelt ajándékozta meg *Kaffka Margit művészi fejlődése* című könyvével. A könyv, Radnóti bölcsészdoktori értekezése két kiadásban jelent meg egyidejűleg. Az alapkiadás az *Értekezések a M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetéből* sorozat 14. darabjaként a Magyar Irodalomtörténeti Intézet kiadásában, 1934-ben, Szegeden. Ezen a szerző anyakönyvileg bejegyzett, hivatalos nevén, Radnóczi Miklósként szerepel. Azonban Radnóti nem ebből, hanem az ugyanott, ugyanakkor, de a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma által kiadott, és Radnóti Miklósként jegyzett kiadásból adott Tininek. Ha nem véletlenül, mert épp ebből a kiadásból volt tartaléka, akkor talán azért, mert választott neve ennek a fedelén olvasható.

Az ajándékozás és a dedikáció számos kérdést is felvet. Vajon miért ajándékozott egy magyar nyelvű doktori értekezést magyarul nem tudó ifjúkori szerelmének? És ha már ezt adta találkozásuk emlékére, vajon miért magyar nyelven írta a dedikációt, ha amúgy szóban és írásban is német nyelven érintkeztek? Továbbá, ha valóban átadta Tininek, mi volt a könyv további sorsa, mielőtt jelenlegi tulajdonosának birtokába jutott? Ha Tini magával vitte Csehszlovákiába, mikor és hogyan került vissza Magyarországra? Ha nem vitte magával, Tini kinek adta tovább és miért? Mindezt homály borítja. De a rövid kis versből ezen a homályon is átragyog Radnóti fiatalkori szerelmének fájdalmas és eleven emléke. A most előkerült dedikációvers ennek a fojtottan parázsló szenvedélynek nem fákuló vignetája.

Hivatkozások

Virághné 1972 = Virághné T. Sonja: Radnóti Miklós egy éve Liberecen. *Irodalmi Szemle*, 15. évf. 1. sz., 1972, 56–61.

Egriné 2011 = Egriné T. Szonja: Radnóti Miklós egy éve Liberecen. *Forrás*, 43. évf. 9. sz., 2011, 41–52.